

## KDO JE PRO OSTATNÍ PROBLÉM? ŽÁKOVSKÉ VNÍMÁNÍ DIVERZITY VE ŠKOLNÍCH TŘÍDÁCH

### WHO IS THE PROBLEM FOR OTHERS? STUDENT'S PERCEPTION OF DIVERSITY IN CLASSROOMS

Irena Smetáčková<sup>1</sup>, Petr Pavlík<sup>2</sup>

1 Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova

2 Katedra aplikovaných sociálních věd, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova

#### Abstrakt

Příspěvek prezentuje dílčí analýzu, která byla součástí projektu School4All a zaměřuje se na to, jak studující (N = 704) ze 34 tříd 7.–9. ročníku ZŠ a 1. ročníku SŠ vnímají rušivost různých forem odlišnosti spolužáků/aček. Dotazník zjišťoval, zda je či by byla přítomnost spolužáka/ačky s určitým typem odlišnosti (celkem 11 kategorií) ve třídě rušivá. Nejčastěji byla jako rušivá označována neurodiverzita a psychické zdraví (45 % odpovědí), nejméně náboženství (9 %). Analýzy dále zohledňují míru diverzity tříd a důvěru studujících ve schopnost školy řešit konflikty spojené s odlišností.

**Klíčová slova:** *diverzita ve třídě, well-being, inkluze, LGBT+, školní klima.*

#### Abstract

The study draws on the School4All project and analyses how students (N = 704) from 34 lower-secondary and upper-secondary classes perceive the disruptiveness of different forms of difference among classmates. The questionnaire asked whether the presence of a peer with one of eleven types of difference would be disruptive. Neurodiversity and mental health were perceived as most disruptive (45%), whereas religion was perceived as least disruptive (9%). The analyses further examine associations with classroom diversity levels and students' trust in the school's ability to manage diversity-related conflicts.

**Keywords:** *classroom diversity, wellbeing, inclusion, LGBT+, school climate*

## 1 ÚVOD

V současném školním prostředí narůstá pozornost věnovaná diverzitě a inkluzi. Přesto však není k dispozici dostatek evidence o tom, jak sami studující vnímají přítomnost různých forem odlišnosti ve třídě. Je otázkou, zda ji vůbec věnují pozornost a zda ji vnímají negativně či pozitivně. Cílem příspěvku je analyzovat, které typy odlišnosti jsou žáky považovány za potenciálně rušivé a jak tyto postoje souvisejí s kontextem konkrétní třídy.

## 2 TEORIE

Výzkum vychází z konceptů sociální identity (Tajfel & Turner, 1979), stigmatizace (Goffman, 1963) a menšinového stresu (Meyer, 2003). Teorie sociální identity předpokládá, že příslušnost k sociálním skupinám strukturuje vnímání „my“ a „oni“ a může vést k preferenci vlastní skupiny a distanci vůči odlišnosti. Koncept stigmatizace zdůrazňuje, že některé znaky odlišnosti jsou společensky znevýhodněny a zatíženy negativními stereotypy. Teorie menšinového stresu pak vysvětluje, jak dlouhodobé vystavení stigmatizaci a očekávanému odmítnutí negativně ovlivňuje psychickou pohodu příslušníků minorit. Vnímání rušivosti určité formy odlišnosti lze chápat jako indikátor implicitních skupinových norem a míry sociální distance ve třídě. Kontext třídy a důvěra ve školní instituce přitom mohou působit jako moderující faktory, které oslabují nebo posilují negativní hodnocení odlišnosti.

## 3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Data pocházejí z dotazníkového šetření realizovaného v roce 2024/2025 ve 34 třídách ZŠ a SŠ v různých regionech ČR (N = 704). Studující hodnotili na šestibodové škále (od „velmi rušivé“ po „zcela nerušivé“), zda by přítomnost spolužáka/ačky s daným typem odlišnosti pro ně byla rušivá. Testováno bylo 11 kategorií: jazyk, etnicita, nízký a vysoký socioekonomický status, náboženství, fyzické zdraví, neurodiverzita a psychické zdraví, nadání, sexuální orientace, genderová identita, vzhled a jiné. Analýza pracovala se dvěma analytickými jednotkami – jednotlivcem a třídou. V první fázi byly realizovány deskriptivní a explorační analýzy na úrovni jednotlivců. Následně byla data agregována na

úroveň tříd a analyzována s využitím multilevel přístupu, který umožnil zohlednit vnořenou strukturu dat (studující v rámci tříd) a zkoumat souvislosti mezi individuálními postoji, mírou diverzity třídy a důvěrou ve školu jako instituci schopnou řešit konflikty spojené s odlišností.

## 4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Výsledky ukazují, že studující diferencují mezi jednotlivými formami odlišnosti a že jejich hodnocení není náhodné, ale systematicky strukturované. Nejvyšší míra vnímané rušivosti byla zaznamenána u neurodiverzity a psychického zdraví (45 % studujících je označilo za spíše až velmi rušivé), což naznačuje zvýšenou citlivost vůči tématům spojeným s psychickou zátěží a odlišným fungováním. Naopak náboženství bylo jako rušivé označeno pouze 9 % studujících, což z něj činí nejméně problematizovanou kategorii. Ostatní formy odlišnosti se pohybují mezi těmito póly a liší se mírou konsenzu i polarizace odpovědí. Multilevel analýzy dále ukazují, že vnímaná rušivost souvisí nejen s individuálními charakteristikami studujících, ale také s kontextem konkrétní třídy. V třídách s vyšší mírou diverzity se objevuje nižší tendence označovat různé formy odlišnosti za rušivé, avšak bez přímé úměry. Významným faktorem je důvěra ve školu – studující, kteří věří, že škola dokáže spravedlivě a kompetentně řešit konflikty spojené s odlišností, vykazují nižší míru negativního hodnocení diverzity. Výsledky tak potvrzují význam třídního klimatu a institucionálního rámce pro utváření postojů k odlišnosti.

## 5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že různé formy odlišnosti jsou ve třídách hodnoceny odlišně a že jejich vnímaná rušivost odráží širší sociální normy. Nejcitlivější oblastí je psychické zdraví a neurodiverzita. Zjištění podporují teorii sociální identity (Tajfel & Turner, 1979), podle níž jsou postoje formovány skupinovými normami, i koncept stigmatizace (Goffman, 1963) a menšinového stresu (Meyer, 2003). Rozdíly mezi třídami potvrzují význam třídního klimatu a institucionální důvěry jako faktorů, které mohou oslabovat nebo posilovat pozitivní hodnocení odlišnosti. Studie zároveň naznačuje, že zkušenost s diverzitou může přispívat k vyšší míře respektu, ale jen za podmínky bezpečí garantovaného školou. Z toho

vyplývá doporučení, aby vyučující věnovali jednotlivým typům odlišnosti pozornost a pomáhali studujícím v jejich přijetí.

## PODĚKOVÁNÍ

Tato studie vznikla za finanční podpory Grantové agentury České republiky (GA ČR) v rámci standardního projektu č. 23-07934S „*LGBT+ identita jako vývojová výzva v prostředí školy: individuální, sociální a institucionální perspektiva*“. Autorský tým děkuje zapojeným školám, vyučujícím a studujícím za jejich spolupráci a otevřenost, stejně jako všem členům výzkumného týmu za podíl na sběru a analýze dat.

## 6 LITERATURA

- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (s. 33–47). Brooks/Cole.